

۱۳۶۱ پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

سرشناسه:	رضائی، حسن، ۱۳۴۶ -
عنوان و نام پدیدآور:	وضعیت شناسی جهان اسلام و مسلمانان در مناطق مختلف جهان / حسن رضائی.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۶.
مرجع تولید:	پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ
مشخصات ظاهری:	۵۹۲ ص.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۳۳۵-۸
وضعیت فهرست نویسی:	فایا
یادداشت:	کتابنامه: ص. [۵۷۱]-۵۹۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.
یادداشت:	چاپ دوم: ۱۳۹۷ (فیبا).
یادداشت:	چاپ سوم: ۱۳۹۸ (فیبا).
موضوع:	مسلمانان؛ Muslims
موضوع:	اسلام -- کشورهای جهان - Islam -- Countries of the world
موضوع:	مسلمانان -- وضع اجتماعی - Muslims -- Social conditions
شناسه افزوده:	جامعة المصطفی ﷺ العالمية. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
شناسه افزوده:	Almustafa International University Almustafa International Translation and Publication center
رده بندی کنگره:	۱۳۹۶ و ۶/۵/۶ BP
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۹
شماره کتابشناسی ملی:	۵۰۳۹۷۵۰
	BA ۰۳۶۶

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

وضعیت شناسی جهان اسلام و مسلمانان در مناطق مختلف جهان
مؤلف: حسن رضائی
چاپ سوم: ۱۳۹۸ ش / ۱۴۴۱ ق
ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
● چاپ: نازنجستان ● قیمت: ۷۷۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نیش کوچه ۱۸؛
تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ ۳۷۸۳۵۹۸ + تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵
◀ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۰۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶

✉ miup@pub.miu.ac.ir 🌐 http://buy-pub.miu.ac.ir 📧 pub_almustafa

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

- مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: علی عبادی فرد
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی
- صفحه‌آرا: محمد خسرو بیگی

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

هرگونه نسخه برداری اعم از کپی برداری و بازنویسی و انتشار، اسکن، ذخیره کامپیوتری، ترجمه به زبان‌های دیگر و ساخت فایل صوتی کتاب، بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع، شرعاً حرام و از طریق مراجع قانونی، قابل پیگیری است.

وضعیت‌شناسی جهان اسلام و مسلمانان در مناطق مختلف جهان

حسن رضائی

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش برانگیز می‌نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیّبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد. جهانی شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد. بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفیٰ علیه السلام العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ علیه السلام

مقدمه پژوهشگاه

تحولات فزاینده جهانی و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری نقاط مختلف جهان از این تحولات، توجه اندیشمندان را به کانون‌های قدرت بین‌المللی و منطقه‌ای معطوف داشته است. در این میان جهان اسلام به عنوان یکی از قطب‌های تأثیرگذار در معادلات جهانی، با توجه به تحولات خاص خود مورد مطالعه قرار گرفته است. اهمیت این بخش از جهان از آنجا فزونی می‌یابد که مساحت جهان اسلام بیش از ۲۶ میلیون کیلومتر مربع بوده و جمعیت حدود یک میلیارد و هفتصد میلیون نفری را در خود جای داده است، که در قالب ملیت‌های مختلف در گستره جغرافیایی یادشده زندگی می‌کنند. این گستره به لحاظ ژئوپلیتیکی دارای موقعیت ویژه‌ای می‌باشد و در حقیقت به منزله یک قطب مهم و بزرگ تمدنی، فرهنگی، جمعیتی، اقتصادی و سیاسی در کره زمین مطرح است و دارای قابلیت‌های چشمگیر و ظرفیت‌های فراوان برای هم‌افزایی در درون خود و تأثیرگذاری بر جامعه بین‌المللی و معادلات آن است.

با توجه به اهمیت این موضوع و ضرورت پیگیری مسائل جهان اسلام به عنوان یکی از مباحث مطرح در تحلیل مسائل جهانی، پژوهش حاضر می‌تواند منبعی برای شناخت و تحلیل واقع‌بینانه مسائل جهان اسلام در روند عمومی تحولات باشد. از آنجاکه وجود منبعی برای وضعیت‌شناسی جهان اسلام برای حوزه‌های آموزشی و پژوهشی مورد نیاز بود، پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ، طرحی را ناظر به این موضوع در دستور کار قرارداد، تا بر اساس آن، متنی مناسب برای پاسخ‌گویی به این نیاز تولید نماید.

اثر حاضر توسط محقق محترم جناب حجت الاسلام والمسلمین حسن رضایی «زیدعزه»

(عضو هیأت علمی پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ) به انجام رسیده است، که ضمن تقدیر و سپاس از ایشان از مرکز نشر المصطفی ﷺ که مسئولیت انتشار و توزیع این اثر را بر عهده گرفته است نیز کمال تقدیر و تشکر را داشته و از خداوند منان توفیق روزافزون همگان را آرزو مندیم.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

فهرست

۲۷ مقدمه مؤلف
	بخش اول: نگاهی کلی به وضعیت جهان اسلام
۳۳ فصل اول: منطقه‌بندی و گروه‌بندی کشورهای جهان
۳۴ آفریقا و عربی
۳۴ الف) منطقه کشورهای عربی
۳۵ ب) منطقه آفریقای غربی و مرکزی
۳۶ ج) منطقه آفریقای شرقی و جنوبی
۳۶ آسیا و اقیانوسیه
۳۷ الف) منطقه آسیای شرقی و اقیانوسیه
۳۷ ب) منطقه شبه‌قاره و افغانستان
۳۸ ج) منطقه کشورهای مشترک‌المنافع
۳۸ آمریکا و اروپا
۳۸ الف) منطقه اروپای غربی
۳۹ ب) منطقه اروپای شرقی و ترکیه
۴۰ ج) منطقه آمریکا
۴۳ فصل دوم: جغرافیای جهان اسلام
۴۴ قلمرو مسلمانان جهان
۴۵ مختصات جغرافیایی جهان اسلام
۴۹ فصل سوم: ظرفیت‌های جهان اسلام
۵۰ ظرفیت‌های سیاسی و اجتماعی
۵۰ ۱. گستره سرزمینی و جغرافیایی
۵۱ ۲. موقعیت ژئوپلیتیک

۵۱	۳. جمعیت انبوه
۵۲	۴. ارتقای آگاهی‌های اجتماعی و بیداری اسلامی
۵۳	۵. ساختارهای بین‌المللی
۵۵	۶. کنشگری فعال در جهان چند قطبی
۵۶	ظرفیت‌های علمی، فرهنگی
۵۶	۱. پیشینه علمی و تمدنی
۵۷	۲. آموزه‌های عقلانی و واقع‌نگر
۵۷	۳. جهان‌شمولی و فراقومی، زبانی، جغرافیایی و...
۵۸	۴. توان ارتباطی و تنوع زبانی
۵۸	۵. امید و اعتقاد به آینده‌ای روشن
۵۹	ظرفیت‌های اقتصادی
۵۹	۱. منابع انرژی
۶۱	۲. ظرفیت‌های متعدد گردشگری
۶۲	۳. کشاورزی
۶۳	۴. حمل و نقل و ارتباطات
۶۴	نتیجه‌گیری
۶۵	فصل چهارم: رتبه‌بندی قدرت ملی کشورهای اسلامی
۶۵	مفهوم قدرت
۶۶	قدرت ملی
۶۷	۱. منابع قدرت ملی
۶۷	۲. سنجش قدرت ملی
۷۰	رتبه‌بندی کشورهای اسلامی بر اساس مؤلفه‌ها و معیارهای نه‌گانه
۷۱	۱. علمی و فناوری
۷۲	۲. فرهنگی
۷۲	۳. اجتماعی
۷۳	۴. سرزمینی
۷۴	۵. اقتصادی
۷۵	۶. سیاسی - حکومتی
۷۶	۷. فرامرزی

۷۷	۸. فضایی
۷۷	۹. نظامی
۷۸	نتیجه‌گیری
۸۱	فصل پنجم: جریان‌های فکری معرفتی در جهان اسلام
۸۲	چیستی جریان‌شناسی فکری
۸۳	ضرورت و اهداف جریان‌شناسی
۸۳	الزامات و بایسته‌ها در جریان‌شناسی فکری
۸۵	دشواری مرزبندی در جریان‌های فکری و معرفتی
۸۵	ملاک و معیار تقسیم‌بندی جریان‌های فکری
۸۶	بستر و خاستگاه شکل‌گیری جریان‌های فکری معاصر در جهان اسلام
۸۷	گونه‌شناسی جریان‌های فکری معاصر در جهان اسلام
۸۸	الف) جریان‌های فکری اسلام‌گرا
۸۹	۱. جریان سنت‌گرا
۹۰	۲. جریان ظاهرگرا (سلفی)
۹۲	۳. جریان باطن‌گرا (تصوف)
۹۴	۴. جریان تمدن‌گرا
۹۶	ب) جریان‌های فکری ملی‌گرا (قومیت‌گرا)
۹۹	ج) جریان‌های فکری غرب‌گرا
۱۰۳	فصل ششم: وضعیت‌شناسی مذاهب اسلامی
۱۰۳	گستره جغرافیایی اهل تسنن
۱۰۵	گستره جغرافیایی شیعیان
۱۰۹	فصل هفتم: چالش‌های اساسی جهان اسلام در دوره معاصر
۱۰۹	تفرقه و واگرایی
۱۱۰	جنگ‌ها و نزاع‌های قومی - مذهبی
۱۱۱	گسیختگی ساختار فضای جهان اسلام
۱۱۲	تفاوت‌های مذهبی و طرز تلقی‌ها از دین اسلام
۱۱۲	قومیت‌گرایی
۱۱۳	ناهمگونی اقتصادی - اجتماعی
۱۱۵	اختلافات سرزمینی

۱۱۷	ضعف مبادلات اقتصادی و روابط تجاری
۱۱۸	خط‌مشی‌های امنیتی متفاوت
۱۱۹	رقابت‌های منطقه‌ای
۱۲۰	دخالت‌های خارجی
۱۲۱	ناکارآمدی سیستم‌های حکومتی

بخش دوم: وضعیت‌شناسی کشورهای اسلامی و اقلیت‌های مسلمان

۱۲۵	فصل اول: جمهوری اسلامی ایران
۱۲۸	تاریخچه
۱۲۹	ورود اسلام
۱۳۱	جمهوری اسلامی
۱۳۳	چالش‌ها و تجارب بیش از سه دهه پس از انقلاب اسلامی
۱۳۳	۱. جنگ تحمیلی
۱۳۴	الف) علل آغاز جنگ
۱۳۶	ب) حمایت‌های جهانی از صدام حسین
۱۳۹	۲. تحریم‌ها علیه ایران
۱۴۰	۳. پایان جنگ و شدت یافتن تحریم‌ها
۱۴۰	۴. پرونده هسته‌ای و بازشدن پای شورای امنیت به تحریم‌های ایران
۱۴۱	مبانی نظری و اصول سیاسی ایران
۱۴۱	۱. وجه اسلامیت نظام سیاسی ایران
۱۴۱	۲. فلسفه حکومت اسلامی در نظام سیاسی ایران؛ مبانی و ریشه‌ها
۱۴۳	۳. ضرورت تشکیل حکومت در اسلام
۱۴۴	ولایت فقیه؛ عنصر پایه‌ای اسلامیت نظام
۱۴۵	۱. جمهوریت نظام سیاسی ایران
۱۴۶	۲. قانون اساسی و جایگاه آن در الگوی حکومت دینی
۱۴۷	۳. جایگاه، وظایف و اختیارات ولایت فقیه
۱۴۸	۴. تفکیک قوا در جمهوری اسلامی
۱۴۸	۵. قوه مجریه
۱۴۹	۶. مجلس شورای اسلامی؛ نهاد تقنینی جمهوری اسلامی
۱۵۰	۷. شورای نگهبان قانون اساسی

۱۵۱.....	۸. قوه قضائیه
۱۵۲.....	۹. مجلس خبرگان رهبری
۱۵۲.....	عناصر الگوی حکومت دینی و نظام سیاسی اسلامی حاکم بر ایران
۱۵۲.....	۱. تأکید بر حاکمیت الهی
۱۵۳.....	۲. وحدت‌گرایی و رد پلورالیسم سیاسی
۱۵۴.....	۳. پایه‌های مشروعیت الهی
۱۵۵.....	۴. تقدم شرع مقدس اسلام بر عقل
۱۵۵.....	۵. تکلیف‌محوری
۱۵۵.....	۶. پیوند دین و سیاست
۱۵۶.....	۷. آزادی و برابری
۱۵۶.....	۸. نظام حقوقی حکومت دینی
۱۵۷.....	نتیجه‌گیری
۱۵۹.....	فصل دوم: منطقه آفریقا و عربی
۱۵۹.....	گفتار اول: کشورهای عربی
۱۵۹.....	عراق
۱۶۱.....	۱. عهد باستان
۱۶۳.....	۲. دوره اسلامی
۱۶۵.....	۳. سقوط بغداد
۱۶۶.....	۴. دوران استعمار
۱۶۸.....	۵. دوران حکومت خانواده هاشمی
۱۷۰.....	۶. انقلاب در عراق ۱۹۵۸ م.
۱۷۱.....	۷. کودتای عبدالسلام عارف ۱۹۶۳ م.
۱۷۵.....	۸. عراق پس از صدام
۱۷۷.....	۹. داعش در عراق
۱۷۹.....	۱۰. ادیان در عراق
۱۷۹.....	۱۱. شیعیان
۱۸۰.....	۱۲. سابقه تاریخی شیعیان
۱۸۰.....	۱۳. وضعیت شیعیان
۱۸۱.....	۱۴. حوزه علمیه نجف اشرف

۱۸۲.....	۱۵. اماکن و شهرهای مذهبی.....
۱۸۵	شامات
۱۸۵	الف) اردن
۱۸۶.....	۱. دوران باستان
۱۸۶.....	۲. اردن در دامن اسلام
۱۸۸	۳. قتل ملک عبدالله
۱۸۹.....	۴. یازده ماه حکومت ملک طلال
۱۸۹.....	۵. شاه حسین (۱۹۵۳-۱۹۹۸ م.)
۱۹۱.....	۶. ملک عبدالله دوم (۱۹۹۸ م.)
۱۹۲.....	۷. ناآرامی‌ها در اردن
۱۹۳.....	۸. ادیان در اردن
۱۹۵.....	۹. مسیحیت
۱۹۶.....	۱۰. دین در قوانین و مقررات
۱۹۶.....	۱۱. شیعیان اردن
۱۹۷.....	ب) سوریه
۱۹۸.....	۱. گروه‌های نژادی
۱۹۸.....	۲. پیشینه تاریخی
۱۹۹.....	۳. جنگ‌های صلیبی
۱۹۹.....	۴. تسلط ترکان عثمانی
۲۰۲.....	۵. جنگ‌های اعراب و اسرائیل
۲۰۲.....	۶. جنگ ۶ روزه ۱۹۶۷ م.
۲۰۳.....	۷. جنگ ششم اکتبر ۱۹۷۳ م. (رمضان)
۲۰۳.....	۸. جنگ ۱۹۸۲ م. و حمله اسرائیل به لبنان
۲۰۴.....	۹. رؤسای جمهور سوریه، پس از استقلال (۱۹۴۳ م.)
۲۰۴.....	۱۰. دوران حافظ اسد (۲۰۰۰-۱۹۷۰ م.)
۲۰۵.....	۱۱. حکومت و قانون اساسی
۲۰۷.....	۱۲. قوای حاکم در کشور سوریه
۲۰۷.....	یکم: قوه مقننه
۲۰۸.....	دوم: قوه مجریه
۲۰۸.....	سوم: قوه قضائیه

۲۰۹.....	۱۳. ادیان
۲۱۰.....	یکم: دین در قوانین و مقررات
۲۱۰.....	دوم: شیعیان سوریه
۲۱۰.....	۱۴. بحران در سوریه
۲۱۳.....	یکم: معارضان دولت سوریه
۲۱۳.....	جبهة النصره
۲۱۴.....	دولت اسلامی عراق و شام (داعش)
۲۱۵.....	جیش المهاجرین و الانصار
۲۱۶.....	ارتش آزاد سوریه
۲۱۶.....	دوم: کشورهای درگیر و دخیل در بحران سوریه
۲۱۸.....	ج) فلسطین
۲۱۹.....	۱. فلسطین در گذر تاریخ
۲۲۰.....	۲. فلسطین در آتش جنگ‌های صلیبی (۴۹۰-۶۴۷ ق.م.)
۲۲۱.....	۳. فلسطین و عثمانی‌ها
۲۲۲.....	۵. استعمار و پدیده صهیونیسم
۲۲۴.....	۶. فلسطین پس از جنگ جهانی اول
۲۲۸.....	۷. تشکیل اتحادیه عرب
۲۲۸.....	۸. ورود آمریکا به قضیه فلسطین
۲۲۹.....	۹. بین‌المللی شدن قضیه فلسطین
۲۳۱.....	۱۰. نخستین جنگ اعراب و اسرائیل
۲۳۳.....	۱۱. وضعیت شهر بیت‌المقدس
۲۳۴.....	۱۲. انتفاضه اول
۲۳۵.....	۱۳. انتفاضه دوم
۲۳۵.....	۱۴. انتفاضه سوم
۲۳۶.....	۱۵. گروه‌ها و تشکلات در فلسطین
۲۳۶.....	یکم: جنبش فتح
۲۳۶.....	دوم: جنبش مقاومت اسلامی (حماس)
۲۳۷.....	سوم: جنبش جهاد اسلامی
۲۳۷.....	چهارم: دیگر گروه‌ها
۲۳۷.....	د) لبنان

- ۲۳۸..... ۱. لبنان در گذر تاریخ
- ۲۴۰..... ۲. حزب الله لبنان
- ۲۴۳..... ۳. ادیان در لبنان
- ۲۴۴..... ۴. آمار ادیان و مذاهب و فرق
- ۲۴۵..... کشورهای حوزه خلیج فارس
- ۲۴۵..... امارات متحده عربی
- ۲۴۶..... الف) ابوظبی
- ۲۴۷..... ب) دبئی
- ۲۴۸..... ماهیت و فرجام طرح فدراسیون
- ۲۴۸..... ج) شارجه
- ۲۴۹..... د) رأس الخیمه
- ۲۵۰..... دین و مذهب مردم امارات
- ۲۵۰..... دین در قوانین و مقررات
- ۲۵۰..... شیعیان امارات
- ۲۵۱..... بحرین
- ۲۵۳..... الف) تحولات اخیر در بحرین
- ۲۵۵..... ب) دین و مذهب مردم بحرین
- ۲۵۷..... ج) شیعیان بحرین
- ۲۵۷..... عربستان سعودی
- ۲۵۸..... الف) پیشینه تاریخی
- ۲۶۲..... ب) دوران حکومت آل سعود (۱۷۵۰ - ۲۰۰۱ م.)
- ۲۶۲..... ۱. دوره نخست (۱۷۵۰ - ۱۸۳۳ م.)
- ۲۶۳..... ۲. دوره دوم (۱۸۳۳ - ۱۸۶۵ م.)
- ۲۶۴..... ۳. دوره سوم (۱۹۲۶ - ۲۰۰۱ م.)
- ۲۶۵..... ج) فوران نفت و جهش عربستان
- ۲۶۷..... د) عربستان، پس از ملک عبدالعزیز
- ۲۶۸..... ه) امیر فیصل (۱۹۶۵ - ۱۹۷۵ م.)
- ۲۶۹..... و) شاه فهد
- ۲۷۰..... ز) عربستان پس از ملک فهد
- ۲۷۲..... ح) پیروزی انقلاب اسلامی ایران و واکنش آل سعود

۲۷۳	ط) قانون اساسی
۲۷۴	ی) چالش‌های سیاسی عربستان
۲۷۴	۱. بحران مشروعیت
۲۷۵	۲. دولت رانتیر
۲۷۷	۳. بحران هویت
۲۷۷	۴. ناسیونالیسم
۲۷۹	ک) ادیان و مذاهب در عربستان
۲۷۹	ل) دین در قوانین و مقررات
۲۸۰	م) شیعیان عربستان
۲۸۲	ن) وضعیت شیعیان
۲۸۳	عمان
۲۸۳	الف) تاریخچه
۲۸۴	ب) جنگ‌های داخلی ۱۹۱۴م.
۲۸۵	ج) جنگ ظفار (۱۹۷۵ - ۱۹۶۳م.)
۲۸۶	د) دین و مذهب مردم عمان
۲۸۸	ه) شیعیان عمان
۲۹۰	و) دین در قوانین و مقررات
۲۹۲	قطر
۲۹۲	الف) تاریخچه
۲۹۴	ب) دین و مذهب مردم قطر
۲۹۵	ج) شیعیان قطر
۲۹۵	کویت
۳۰۰	الف) ادیان در کویت
۳۰۰	ب) شیعیان کویت
۳۰۲	یمن
۳۰۳	الف) موقعیت جغرافیایی
۳۰۴	ب) تاریخچه
۳۰۷	ج) یمن و تحولات جدید
۳۰۹	د) ادیان و مذاهب در یمن
۳۱۲	شمال آفریقا

۳۱۲.....	الجزایر.....
۳۱۲.....	الف) تاریخچه
۳۱۵	ب) دین و مذهب مردم
۳۱۷	ج) دین در قوانین و مقررات
۳۱۷	تونس
۳۱۸	الف) تاریخچه
۳۲۰.....	ب) شیعیان در تونس
۳۲۱.....	ج) دین در قوانین و مقررات
۳۲۲	سودان
۳۲۲	الف) تاریخچه
۳۲۴.....	ب) جدایی جنوب
۳۲۷.....	ج) ادیان و مذاهب
۳۲۸.....	د) شیعیان سودان
۳۲۹	لیبی
۳۳۰	الف) تاریخچه
۳۳۰	ب) استقلال لیبی (۱۹۵۱ م.)
۳۳۳	ج) سقوط فذافی و تحولات لیبی
۳۳۵.....	د) دین و مذهب مردم لیبی
۳۳۵.....	ه) تصوف در لیبی
۳۳۶.....	و) شیعیان در لیبی
۳۳۶.....	ز) دین در قوانین و مقررات
۳۳۷	مراکش
۳۳۸	الف) تاریخچه
۳۳۹.....	ب) ادیان و مذاهب
۳۴۰.....	مصر
۳۴۱	الف) مصر باستان (۴۵۰۰ ق. م. - ۶۴۲ م.)
۳۴۲.....	ب) مصر در دامن اسلام (۶۴۲ م. - ۱۵۴۶ م.)
۳۴۳.....	ج) مصر در دوره عثمانی ۱۵۴۶ - ۱۷۹۹ م.
۳۴۳.....	د) دوران استعمار ۱۷۹۹ - ۱۹۵۲ م.
۳۴۵.....	ه) مصر پس از انقلاب جمال عبدالناصر ۱۹۵۲ م.

۳۴۷.....	(و) جنگ اعراب و اسرائیل (۱۹۷۳ م.)
۳۴۸.....	(ز) مصر در دوران حسنی مبارک (۱۹۸۱-۲۰۱۱ م.)
۳۴۹.....	(ح) تحولات مصر از سال ۲۰۱۱ م. به بعد
۳۵۰.....	(ط) دین و مذهب در مصر
۳۵۲.....	(ی) شیعیان مصر
۳۵۳.....	موریتانی
۳۵۵.....	گفتار دوم: کشورهای غرب و مرکز آفریقا
۳۵۶.....	کشورهای اسلامی منطقه
۳۵۶.....	بنین
۳۵۷.....	الف) تاریخچه
۳۵۹.....	ب) دین و مذهب
۳۵۹.....	ج) شیعیان
۳۵۹.....	بورکینافاسو
۳۶۰.....	الف) تاریخچه
۳۶۲.....	ب) دین و مذهب
۳۶۳.....	ج) شیعیان
۳۶۳.....	ساحل عاج
۳۶۵.....	الف) تاریخچه
۳۶۷.....	ب) دین و مذهب
۳۶۹.....	گینه کوناکری
۳۷۰.....	الف) تاریخچه
۳۷۱.....	ب) دین و مذهب
۳۷۲.....	ج) شیعیان
۳۷۳.....	جمهوری مالی
۳۷۴.....	الف) تاریخچه
۳۷۷.....	ب) دین و مذهب
۳۷۸.....	نیجر
۳۷۹.....	الف) تاریخچه
۳۸۰.....	ب) دین و مذهب
۳۸۲.....	سنگال

۳۸۳	الف) تاریخچه
۳۸۴	ب) دین و مذهب
۳۸۶	ج) شیعیان
۳۸۷	توگو
۳۸۷	الف) تاریخچه
۳۸۹	ب) دین و مذهب
۳۸۹	ج) شیعیان
۳۹۰	چاد
۳۹۰	الف) تاریخچه
۳۹۲	ب) دین و مذهب
۳۹۳	گامبیا
۳۹۴	الف) تاریخچه
۳۹۴	ب) دین و مذهب
۳۹۵	ج) شیعیان
۳۹۶	گینه بیسائو
۳۹۶	تاریخچه
۳۹۸	نیجریه
۳۹۹	الف) تاریخچه
۴۰۰	ب) دین و مذهب
۴۰۱	ج) شیعیان
۴۰۲	شیخ زکزاکی رهبر جنبش اسلامی شیعیان نیجریه
۴۰۳	سیرالئون
۴۰۴	الف) تاریخچه
۴۰۶	ب) دین و مذهب
۴۰۷	ج) شیعیان
۴۰۷	گابن
۴۰۸	الف) تاریخچه
۴۰۹	ب) دین و مذهب
۴۱۰	کامرون
۴۱۱	الف) تاریخچه

۴۱۱	ب) دین و مذهب
۴۱۲	ج) شیعیان
۴۱۲	مسلمانان در سایر کشورهای منطقه
۴۱۳	اقلیت‌های مسلمانان در این کشورها
۴۱۷	گفتار سوم: کشورهای آفریقای شرق و جنوب
۴۱۷	کشورهای اسلامی منطقه
۴۱۷	جیبوتی
۴۱۹	الف) تاریخچه
۴۲۰	ب) دین و مذهب
۴۲۰	سومالی
۴۲۱	الف) تاریخچه
۴۲۲	ب) دین و مذهب
۴۲۳	ج) شیعیان
۴۲۴	اوگاندا
۴۲۵	الف) تاریخچه
۴۲۶	ب) دین و مذهب
۴۲۷	ج) شیعیان
۴۲۸	کومور
۴۲۸	الف) تاریخچه
۴۳۱	ب) دین و مذهب
۴۳۱	ج) شیعیان
۴۳۲	موزامبیک
۴۳۲	الف) تاریخچه
۴۳۳	ب) دین و مذهب
۴۳۴	مسلمانان در سایر کشورهای منطقه
۴۳۴	اقلیت‌های مسلمانان در این کشورها
۴۴۵	فصل سوم: آسیا و اقیانوسیه
۴۴۵	گفتار اول: شبه‌قاره و افغانستان
۴۴۵	کشورهای اسلامی منطقه

- ۴۴۵..... بنگلادش
- ۴۴۶..... الف) تاریخچه
- ۴۴۸..... ب) دین و مذهب
- ۴۴۹..... مالدیو
- ۴۵۰..... الف) تاریخچه
- ۴۵۰..... ب) دین و مذهب
- ۴۵۱..... پاکستان
- ۴۵۳..... الف) پاکستان پس از استقلال
- ۴۵۶..... ب) دین و مذهب
- ۴۵۷..... ج) دین در قوانین و مقررات
- ۴۵۸..... افغانستان
- ۴۵۹..... الف) تاریخچه
- ۴۵۹..... ب) تأسیس سلسله درانی (۱۷۱۵- ۱۷۴۷ م.)
- ۴۶۰..... ج) انتقال سلطنت به دودمان محمدزیی (۱۸۴۲- ۱۹۷۶ م.)
- ۴۶۴..... د) سقوط طالبان
- ۴۶۵..... ه) دین و مذهب
- ۴۶۵..... و) دین در قوانین و مقررات
- ۴۶۵..... ز) شیعیان افغانستان
- ۴۶۶..... مسلمانان در سایر کشورهای منطقه
- ۴۶۶..... هندوستان
- ۴۶۸..... الف) ادیان و مذاهب
- ۴۶۹..... ب) شیعیان هندوستان
- ۴۶۹..... سریلانکا
- ۴۷۰..... بوتان
- ۴۷۰..... نیپال
- ۴۷۱..... گفتار دوم: کشورهای مشترک المنافع
- ۴۷۱..... کشورهای اسلامی منطقه
- ۴۷۱..... ازبکستان
- ۴۷۲..... الف) تاریخچه
- ۴۷۳..... ب) دین و مذهب

۴۷۵.....	ج) شیعیان
۴۷۵.....	تاجیکستان
۴۷۶.....	الف) تاریخچه
۴۷۷.....	ب) دین و مذهب
۴۷۸.....	ج) شیعیان تاجیکستان
۴۷۹.....	د) دین در قوانین و مقررات
۴۷۹.....	ترکمنستان
۴۷۹.....	الف) تاریخچه
۴۸۱.....	ب) دین و مذهب
۴۸۲.....	ج) شیعیان ترکمنستان
۴۸۲.....	د) دین در قوانین و مقررات
۴۸۲.....	قرقیزستان
۴۸۳.....	الف) تاریخچه
۴۸۵.....	ب) دین و مذهب
۴۸۵.....	ج) شیعیان قرقیزستان
۴۸۶.....	د) دین در قوانین و مقررات
۴۸۶.....	قزاقستان
۴۸۷.....	الف) تاریخچه
۴۸۸.....	ب) دین و مذهب
۴۸۸.....	ج) شیعیان قزاقستان
۴۸۹.....	د) دین در قوانین و مقررات
۴۸۹.....	آذربایجان
۴۹۰.....	الف) تاریخچه
۴۹۲.....	ب) دین و مذهب
۴۹۳.....	ج) شیعیان
۴۹۳.....	د) دین در قوانین و مقررات
۴۹۴.....	مسلمانان در سایر کشورهای منطقه
۴۹۴.....	روسیه
۴۹۵.....	ارمنستان
۴۹۶.....	گرجستان

۴۹۷	داغستان
۴۹۷	چچنستان
۴۹۸	سیبری
۴۹۹	گفتار سوم: کشورهای جنوب شرق آسیا
۴۹۹	کشورهای اسلامی منطقه
۴۹۹	اندونزی
۵۰۰	الف) تاریخچه
۵۰۱	ب) دین و مذهب
۵۰۲	ج) شیعیان اندونزی
۵۰۳	د) دین در قوانین و مقررات
۵۰۴	مالزی
۵۰۴	الف) تاریخچه
۵۰۶	ب) دین و مذهب
۵۰۷	ج) برگزاری همه ساله مسابقات قرآنی
۵۰۷	د) شیعیان مالزی
۵۰۸	برونئی
۵۰۸	الف) تاریخچه
۵۰۹	ب) دین و مذهب
۵۱۰	مسلمانان در سایر کشورهای منطقه
۵۱۰	چین
۵۱۱	ژاپن
۵۱۲	تایلند
۵۱۳	فیلیپین
۵۱۳	میانمار
۵۱۴	کره جنوبی
۵۱۵	مغولستان
۵۱۵	کامبوج
۵۱۶	فیجی
۵۱۷	سنگاپور
۵۱۸	ویتنام

۵۱۸ لائوس
۵۱۹ استرالیا
۵۲۰ نیوزیلند
۵۲۱ فصل چهارم: اروپا و آمریکا
۵۲۱ گفتار اول: اروپای شرقی و ترکیه
۵۲۱ کشورهای اسلامی منطقه
۵۲۱ آلبانی
۵۲۲ الف) تاریخچه
۵۲۵ ب) دین و مذهب
۵۲۶ ج) دین در قوانین و مقررات
۵۲۶ ترکیه
۵۲۷ الف) تاریخچه
۵۳۳ ب) دین و مذهب
۵۳۴ ج) دین در قوانین و مقررات
۵۳۵ د) شیعیان ترکیه
۵۳۵ مسلمانان در سایر کشورهای منطقه
۵۳۶ استونی
۵۳۶ اوکراین
۵۳۶ لهستان
۵۳۷ بلاروس
۵۳۸ لیتوانی
۵۳۸ لاتویا
۵۳۸ رومانی
۵۳۹ مجارستان
۵۴۰ چک
۵۴۰ اسلواکی
۵۴۱ اسلونی
۵۴۱ مولداوی
۵۴۱ بوسنی و هرزگوین

۵۴۲	بلغارستان
۵۴۳	صربستان
۵۴۳	کوزوو
۵۴۳	کرواسی
۵۴۴	قبرس
۵۴۴	مونتنگرو
۵۴۴	مقدونیه
۵۴۴	گفتار دوم: اروپای غربی
۵۴۵	نگاهی به اقلیت‌های مسلمان در منطقه اروپای غربی
۵۴۵	انگلستان
۵۴۵	ایرلند
۵۴۶	فنلاند
۵۴۶	سوئد
۵۴۷	نروژ
۵۴۸	دانمارک
۵۴۸	ایسلند
۵۴۸	آلمان
۵۴۹	اتریش
۵۵۰	بلژیک
۵۵۰	هلند
۵۵۱	سوئیس
۵۵۱	لیختن اشتاین
۵۵۱	ایتالیا
۵۵۲	فرانسه
۵۵۳	اسپانیا
۵۵۴	پرتغال
۵۵۴	واتیکان
۵۵۴	یونان
۵۵۵	گفتار سوم: منطقه آمریکا
۵۵۵	کشورهای اسلامی منطقه

۵۵۵.....	گویان
۵۵۶.....	الف) تاریخچه
۵۵۷.....	ب) دین و مذهب
۵۵۸.....	سورینام
۵۵۹.....	الف) تاریخچه
۵۵۹.....	ب) دین و مذهب
۵۶۰.....	مسلمانان در سایر کشورهای منطقه
۵۶۰.....	ایالات متحده آمریکا
۵۶۱.....	کانادا
۵۶۲.....	مکزیک
۵۶۳.....	ترینیداد و توباگو
۵۶۳.....	کوبا
۵۶۳.....	هندوراس
۵۶۴.....	پاناما
۵۶۴.....	هائیتی
۵۶۴.....	جامائیکا
۵۶۵.....	گواتمالا
۵۶۵.....	آرژانتین
۵۶۶.....	برزیل
۵۶۶.....	ونزوئلا
۵۶۷.....	اکوادور
۵۶۷.....	پرو
۵۶۸.....	اروگوئه
۵۶۸.....	کلمبیا
۵۶۹.....	پاراگوئه
۵۷۱.....	کتابنامه